

te immediatione suppositi, non tamen primam. Dicitur ergo causa prima immediatius concurrere solum ob majorem ejus excellentiam ac nobilitatem, necessitatemque; nam utraque ratione videtur intimius esse in omni re et effectu. Ad eum ergo modum dicitur prius natura influere secundum hunc concursum. De qua re plura inferius, cap. 11, dicemus.

CAPUT V.

AN, PRÆTER CONCURSUM DEI IMMEDIATUM IN EFFECTUM ET ACTIONEM CAUSÆ SECUNDÆ, SIT NECESSARIUS ALIUS INFLUXUS IN IPSAM CAUSAM; ET REFERTUR SENTENTIA AFFIRMANS.

1. *Difficultatis punctus ubi situs.*—Constat ex fine capituli superioris causam primam, ex vi illius concursus, qui immediate terminatur ad effectum ipsum causæ secundæ, nihil in ipsam influere; inquirendum igitur superest an, ex vi subordinationis essentialis causæ secundæ ad primam, necessarius sit alius influxus in causam secundam, qui sit prævius ad effectum seu actionem causæ secundæ; hinc enim punctus controversiæ præsentis magna ex parte pendet. Ut vero sine æquivocatione ulla punctum difficultatis attingamus, suppono imprimis non esse sermonem de illo influxu causæ primæ in secundam, quo dat et conservat esse illius. Omnes enim statuimus hunc influxum in causam ipsam esse necessario supponendum; quia, nec causa secunda potest agere nisi sit, nec potest esse nisi a prima causa conservetur. Et ratione hujus influxus potest dici causa prima, causa omnium effectuum secundæ causæ, non tamen per se ac proprie, sed per accidens, remote et impropriissime; de hoc ergo efficiendi modo non est quæstio, sed an quidquam aliud superaddatur, et sit alia actio Dei circa causam secundam, præter actionem qua illam conservat, et actionem qua producit cum illa effectum ejus.

2. Deinde suppono esse sermonem de causa secunda in suo ordine constituta in actu primo sufficiente ad agendum, et cum omnibus conditionibus requisitis ex parte aliarum causarum secundarum. Et, ut clarius procedamus, loquamur de voluntate in ordine ad actionem proportionatam, ad quam habet vim propriam ac permanentem, et in suo genere sufficientem; nam si actio excedat vim activam creaturæ, illa supplenda erit

aliunde, ut actio sequi possit, prout de actionibus supernaturalibus infra dicemus; illa vero necessitas tunc non est ex subordinatione essentiali causæ secundæ ad primam, quam hic consideramus; sed ex speciali defectu et indigentia talis causæ secundæ respectu talis actionis. Similiter supponenda est voluntas habens objectum satis propositum per intellectum; quia, si hoc desit, clarum est necessariam esse aliquam actionem præviam, qua objectum applicetur, cujus auctor erit Deus, vel ut prima causa concurrens cum aliis secundis causis, a quibus illa applicatio et apprehensio objecti efficitur, vel ut causa specialis tribuens, vel efficiens illam objecti applicationem; hoc enim facile potest facere Deus, licet simpliciter necessarium non sit. Itaque, suppositis his omnibus, quæ ex parte causarum secundarum necessaria esse possunt, quæstio est an, ut voluntas velit tale objectum, sit aliquid prævium necessarium ex parte Dei quo illam causam secundam aliquo modo moveat, et ad agendum applicet, vel determinet; vel satis sit concursus a nobis explicatus in actionem ipsam.

Quorundam placitum.

3. *Dupliciter secundum agens a primo potest prædeterminari.*—Est igitur sententia quædam affirmans necessarium esse aliquid prævium in ipsam causam secundam. Quæ sententia ut una solet referri et tractari; tamen revera est duplex; et ideo, ut possit melius veritas examinari, distinguenda a nobis est. Duobus ergo modis intelligi potest, causam primam movere, seu determinare secundam. Primo, per veram actionem in ipsam, imprimendo ei aliquid quo formaliter determinetur ad talem actionem; sicut lapis per impressum impetum ad motum sursum determinatur. Secundo, per solam extrinsecam motionem quasi effectivam, id est, non per impressionem alicujus rei præviæ, sed solum per antecedentem actum efficacem voluntatis divinæ, quo vult causam secundam aut voluntatem humanam agere, ad quam Dei volitionem statim sequitur actio causæ secundæ, non propter rem aliquam præviam ei impressam, sed propter naturalem subordinationem, et quasi sympathiam harum causarum. Sicut ad nutum nostræ voluntatis movetur brachium aut pes, et potentia motiva existens in his membris efficit illum motum, non quia aliquid prævium per eam volitionem in ea

fiat, sed propter naturalem sympathiam et subordinationem talium potentiarum, quæ multo major intelligi potest inter causam primam et secundam.

4. Doctores ergo nonnulli, qui affirmant ad actionem causæ secundæ necessariam esse præmotionem causæ primæ in secundam, et in virtutem ejus, licet non satis hos modos distinguant, priori tamen modo de hac motionem et prædeterminationem locuti sunt. Non quod posteriorem excludant, sed quod, ultra illum, etiam rem aliquam impressam ipsi causæ secundæ, eique inhærentem requirant. Et hoc sensu dicunt causam primam prius natura influere ad actionem causæ secundæ, quam ipsamet causa secunda; quia, videlicet, prius quam voluntas humana, verbi gratia, exeat in actum, Deus aliquid prævium agit in ipsam, quod est causa suæ actionis; idque generale esse dicunt in omnibus actibus, eo quod id oriatur ex subordinatione essentiali harum causarum. Ex quo ulterius inferunt voluntatem neque agere unquam, nec posse aliud agere, nisi id ad quod Deus illam præmoveret hac prævia actione; quia sine concursu debito ex parte causæ primæ nihil agere potest. Inferunt etiam, e converso, posita hac Dei actione in voluntate, necessario necessitate consequentiæ et suppositionis voluntatem exire in actum, ad quem efficiendum præmota est; quia, cum illa actio Dei sit per modum actualis motionis, et sit efficax, procedatque ex efficaci voluntate, qua decrevit Deus creatam voluntatem ad actum determinare, non potest hæc voluntas resistere, sed necesse est ut, Deo illam movente ad talem actum, ipsa moveatur talemque actum eliciat. Rursus hinc inferunt per hanc Dei præmotionem, voluntatem, prius natura quam operetur, manere formaliter determinatam ad illud unum agendum, in quod illa Dei motio tendit. Illa namque qualitas, vel motio aut entitas, aut quovis alio nomine appelletur, quam Deus prius natura imprimi voluntati, ita illam afficit, et ad unum inclinatur, ut ad illud unum agendum voluntatem formaliter determinet. Ideoque usus loquendi jam obtinuit ut in hac controversia hæc vocetur physica prædeterminatio, cujus vocis sensum magis in sequentibus declarabimus. Quo etiam fit ut, licet actus voluntatis sit effective a voluntate, tamen determinatio ejus non sit active ab illa, sed a Deo tantum; in voluntate autem fiat passive, quia in hac prævia actione solus Deus est agens, ut plane supponitur. Et

hac ratione, dicunt etiam hunc effectum, quem complexum vocant, scilicet voluntatem agere, converti, etc., esse effectum Dei, quia ex illa præmotione et actione solius Dei necessario consequitur. Tandem hinc concludunt voluntatem creatam (et idem est de quacunque causa secunda) non modificare aut determinare concursum generalem Dei, sed Deum illa sua præmotione modum, omnemque determinationem actioni voluntatis ponere.

5. *Qua ratione libertatem tueantur hi auctores.*—Quod si ab his auctoribus inquiras quomodo hæc cum libertate arbitrii possint conciliari, solum respondent, quia hæc est omnipotentia Dei, ut non solum fortiter, sed etiam suaviter possit suam creaturam movere; et ita fortiter movet, ut omnino eam facere faciat; et ita suaviter, ut libere faciat. Utrumque enim prædefinivit Deus, scilicet, et quod voluntas nostra velit, et quod libere velit, et ideo utrumque illa sua efficaci et suavi motione operatur. Quod si instemus, fortitudinem et suavitatem ita explicatas non posse conjungi simul, quia contradictionem involvunt, jubent nos credere ita esse quod aiunt, etiamsi humana mens id assequi non possit. Quod sane libenter faciemus, si eam doctrinam a Deo esse revelatam, et per Ecclesiam propositam esse ostendant. Quia vero nil afferunt quo hoc suadeant, et nobis potius ex fidei dogmatibus opposita doctrina colligi videtur, ideo illis assentire nullo modo possumus: sed eorum fundamenta, ne prolixa repetitione opus sit, commodius inferius proponemus. Auctorem antiquum, qui hanc doctrinam sic declaratam tradiderit, nullum reperio; nam, licet D. Thomæ attribatur a prædictis auctoribus propter quosdam ejus loquendi modos, tamen inferius videbimus nihil firmum ex ejus doctrina in hujus sententiæ confirmationem afferri posse; et potius contrariæ favere, quam nonnulli etiam antiqui Thomistæ docuerunt, quæ omnia in sequentibus ostendemus.

Quale prædeterminationis genus astruere videatur Scotus, quale item destruere nitatur.

6. *Quib. in locis Scotus omne prædeterminationis genus inficiari videatur.*—Nullus antiquus auctor expresse prædeterminationem professus est.—Ex doctoribus ergo Scholasticis, unum invenio, Scotum, et nonnullos ejus sectatores, qui hanc doctrinam confirma-

re sua auctoritate videantur; non tamen in sensu quo citati auctores loquuntur, sed in secundo sensu a nobis declarato. Negat enim Scotus causam primam aliquid prævium imprimere causæ secundæ seu voluntati, per modum concursus generalis, ut agat seu velit; affirmare autem videtur Deum, voluntate sua efficaci, prædeterminare effectus omnes voluntatis et aliarum causarum; illaque sua efficaci volitione, et concurrere cum causa secundæ, et illam efficaciter pertrahere, ut secum cooperetur. Hanc autem esse Scoti sententiam ex variis ejus doctrinæ locis sic colligo. Primum enim, quod causa prima nihil imprimat in secundam, quando cum illa concurrat, aperte docet in 4, dist. 1, quæst. 1, art. ult. Ponit enim differentiam inter instrumentum et causam secundam, quod instrumentum magis agit in virtute alterius, quam causa secundæ; quia plus (inquit) dependet ab agente superiori, illud quod non habet formam activam in esse quieto, sed tantum recipit in actuali motione, quam illud quod habet formam activam in esse quieto: et hujusmodi dicit esse causam secundam, quæ non agit in virtute alterius, quia tunc aliquid recipiat ab illo, sed solum quia habet ordinem inferioris ad illud, licet in suo ordine simul cum illo concurrat. Ac tandem ita concludit: *Ex his patet quod causæ primæ in causam secundam proprie dictam, quando simul agunt, non est influentia nova, quæ sit creatio alicujus inherens causæ secundæ, sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.* Et in 4, dist. 49, q. 6, § *Dico ergo*, versic. *Ad propositum*, dicit libertatem voluntatis tolli, si ab aliquo habitu inherente prædeterminetur ad unum. Nomine autem habitus videtur intelligere quamcumque rem inherens voluntati, nam revera de omnibus est eadem ratio; sed ita forte loquitur, quia præter actus non agnoscit rem aliam inherens voluntati, nisi habitus. Determinationem autem solius voluntatis Dei ait non tollere libertatem. Qualis autem sit hæc determinatio causæ secundæ per divinam voluntatem, non satis declarat Scotus, nam quibusdam locis (1, distinct. 39, § *De viso contingentia*, et dist. 41, § *Sed contra*, et, quodlib. 14, lit. S et T), significat esse per voluntatem Dei absolutam ac prædeterminantem secundo modo a nobis exposito; dicit enim sæpe, Deum, ante præscientiam futurorum contingentium, sua efficaci voluntate omnia et singula prædefinisse; et in hac voluntate ea om-

nia præscire quæ futura sunt, quatenus scit ex vi illius voluntatis se ad omnes illos effectus concursurum, et consequenter etiam concursuram causam secundam, sine cujus concursu non potest ille Dei concursus poni; quia ipse non sola sua vi, sed cum causa secunda effectum facere decrevit; quod maxime docet de actibus nostris liberis, etiam de peccaminosis, quoad substantiam eorum, ut patet ex his, quæ tradit in 1, dist. 41, § *Primum istorum*, et dist. 47, in fine. Rursus aliis in locis docet Scotus (in 1, d. 1, q. 1, d. 8, q. 9, d. 38, q. 3, d. 39, § *Quantum*, ad 1, in 2, d. 1, q. 3), quod si Deus ex necessitate naturæ ageret, tolleretur omnem contingentiam causarum secundarum, ex vi illius motionis qua nunc cum illis concurrat. Et utitur illo principio, quia causa secunda non movet nisi mota a prima; unde si prima causa ex necessitate ageret, moveretur necessario secundam; unde et hæc necessario moveretur et ageret; sentit ergo Scotus Deum, voluntate sua prædeterminante, movere et determinare causam secundam ad agendum. Atque ita interpretatur Scotum, eumque sequitur Basolis, in 1, d. 38, art. 2, d. 39, art. 2, vers. *Dico igitur*. Indicat etiam Mairon., 1, d. 38, q. 1, art. 4, et q. 3. At vero aliis locis idem Scotus aliqua docet, quibus indicat hanc determinationem Dei non esse antecedentem sed concomitantem; et ideo non prædeterminationem, sed determinationem eam vocat. Unde in 2, d. 37, § *Ad solutionem istorum*, negat causam primam prius naturam in effectum influere, quam secundam, nisi eo sensu quo id, quod est perfectius, dicitur natura prius. Et ibidem ait, *causam secundam habere in potestate sua concausare et non concausare causæ primæ; et si non concausat ut tenetur, inde fieri ut non sit rectitudo in effectu communi amborum.* In his ergo verbis significat Dei concursum ex se indifferentem esse, determinari autem a causa secunda, quæ non prædeterminatur a voluntate Dei ad agendum, sed integrum illi est cooperari vel non cooperari Deo, si alioqui ipsa est libera. Sentit ergo Deum non determinare illam, nisi concomitanter concurrente cum illa; et ita eum exponit Lychetus, in 1, dist. 37, et in hoc etiam inclinatur Maironius, in 2, dist. 43, quæst. 4, agens de concursu Dei ad actum peccati. Et fortasse eodem modo exponi posset Richard., in 1, dist. 38, q. 3, dum ait Deum futura contingentia cognoscere in suæ voluntatis determinatione. Quamvis (ut verum fatear)

difficile sit eam sententiam intelligere absque prædeterminatione vel præfinitione. Sed nunc nil nostra hoc refert, satisque est fere nullum auctorem antiquum aliquem modum harum prædeterminationum expresse docuisse. Quibus autem apparentibus rationibus hic modus prædeterminationis per extrinsecam Dei voluntatem fundari possit, videbimus postea, eique simul satisfacemus.

CAPUT VI.

CAUSAM PRIMAM NIHIL NECESSARIO INFLUERE IN SECUNDAM, EX VI SUBORDINATIONIS ESSENTIALIS CAUSÆ SECUNDÆ, AD PRIMAM QUO ILLAM AD AGENDUM JUVET.

1. Quamvis sententia superiori capite exposita, non omni ex parte ad institutum nostrum et ad Theologicam doctrinam pertinere videatur, nihilominus tamen, ut radicitus evellatur, ab ipsis philosophicis principiis sumenda res est.

Voluntatem ad actum liberum nullo prævio præter quietam permanentemque virtutem indigere, probatur. — *Legatur Gabr., in 1, dist. 45, et in 2, dist. 1, quæst. 2, et dist. 37; Ægid., in 2, dist. 1, quæst. 2, art. 6, et de esse et essentia, quæst. 4; Almain., tit. 1 Mor., cap. 1; Andreas de Castronovo, in 1, dist. 22, per plures quæst.* — *Cajetani testimonium.* — Principio ergo ex generali ratione causæ secundæ, ostendendum a nobis est voluntatem liberam, ad suum actum liberum efficiendum, non indigere speciali influxu Dei, distincto ab ipso actu seu actione sua, quo ei aliquid ad actionem prævium conferatur, distinctum etiam ab ejus virtute activa permanente, naturali vel infusa. Et quidem hanc esse sententiam Scoti, et receptam in schola ejus, satis demonstrant quæ in posteriori parte præcedentis capituli diximus. Quod vero sit communis aliorum Theologorum extra scholam D. Thomæ, constat aperte ex his quæ de concursu primæ causæ docent, quæ commodius afferemus infra, cap. 14. Rursus ex Thomistis, ita etiam docuisse Cajetanum, aperte constat ex prima parte, quæst. 14, art. 3, et quæst. 19, art. 8, ubi tractans hanc propositionem: Causa secunda non agit nisi mota a prima, distinguit de motione prævia propriæ actioni, aut de motione cooperante intrinsece ad propriam actionem; et subdit illam propositionem non esse veram de prio-

ri motione, scilicet, prævia, sed de posteriori, scilicet cooperante. *Talis est autem (inquit) cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quod attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, juxta, scilicet, modum cujusque cooperans unicuique.* Quæ Cajetani verba plurimum notanda sunt; non potuit enim brevius et clarius totam sententiam nostram comprehendere, et insinuare in quo consistat fortis et suavis dispositio Dei in nostri liberi arbitrii motione; quia auctores contrariæ sententiæ nihil frequentius in ore habent, quod infra videbimus, cap. 11; in eadem sententia est Capreolus, quem in sequentibus cum aliis Theologis afferam.

2. *Idem de D. Thomæ mente censendum accurate ostenditur.* — Nunc vero etiam ipsius D. Thomæ fuisse hanc mentem atque sententiam, sic ostendo ex ipsius doctrina, 1, 2, q. 109, art. 1, 2 et 3, ubi sæpissime repetit, in omni agente creato duo requiri ad agendum, scilicet, propriam virtutem agendi, et motionem primi agentis, quod est Deus; quam motionem vocat auxilium Dei moventis. Unde in his quæ a solo Deo per se pendent in suis actionibus, nihil aliud requirit, nisi in ordine ad actiones quæ naturalem vim agentis superant, non ob subordinationem causarum, sed ob imperfectionem principii activi, de qua re libro tertio dicendum est. Quid autem D. Thomas intelligat nomine auxilii Dei moventis, obscurum est. Videtur autem necessario intelligendum, hoc auxilium nihil aliud esse quam concursum a nobis declaratum, nam si de alia motione prævia intelligatur, vel præter illam est alius concursus necessarius, et sic jam non sunt duo, sed tria ad actionem voluntatis necessaria, quod D. Thomas virtute negavit, dum prorsus id tacuit et prætermisit; vel præter illam motionem non est necessarius alius concursus; et ita sequitur, tantum remote et quasi per accidens concurrere Deum ad actionem creaturæ, solum applicando causam secundam ad opus; quod est virtute devolvi in opinionem Durandi, vel in aliam similem non minus falsam, ut ex testimoniis et rationibus adductis satis constat. Et sane cum D. Thomas hunc proximum concursum negare non potuerit, saltem diminute valde et obscure eo loco processisset, nulla ejus facta mentione, alia enumerando. Et ita Cajetanus eo loco videtur intellexisse; nam illud auxilium, cooperationem Dei esse interpretatur. Cur autem illum concursum, *auxilium Dei moventis* vocaverit, cum ad nomen